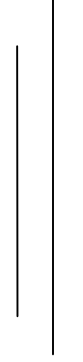

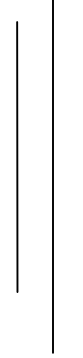
शोध निर्देशक
प्रा.डा.जगदीशचन्द्र भण्डारी

साहित्यकार हरिप्रसाद भण्डारीको, जीवनी व्यक्तित्व र कृतित्वको अध्ययन

त्रिभुवन विश्व विद्यालय मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र सङ्काय पाटन संयुक्त
क्याम्पस पाटनढोका ललितपुर, नेपाली विभाग अन्तर्गत नेपाली विषयको
स्नातकोत्तर तह (२०६२-०६४ समुह) दोस्रो वर्षका दसौं पत्रको
प्रयोजनका लागि प्रस्तुत

शोधपत्र

शोधार्थी

विनोद कुमार घिसिङ
त्रिभुवन विश्वविद्यालय
मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र सङ्काय
पाटन सङ्युक्त क्याम्पस, ललितपुर
वर्ष २०६२-२०६४
रोल नं. २२५५
रजिस्ट्रेशन नं. ९-२-२९-९९४-२००२

शोध निर्देशकको मन्तव्य

पाटन संयुक्त क्याम्पस मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र सङ्काय अन्तर्गत नेपाली स्नातकोत्तर तह (शैक्षिक वर्ष २०६२/०६४) को दोस्रो वर्षका विद्यार्थी विनोद कुमार घिसिङले हरिप्रसाद भण्डारीको जीवनी, व्यक्तित्व र कृतित्वको अध्ययन शीर्षकको शोधपत्र मेरो निर्देशनमा तयार पार्नु भएको हो । उहाँको शोधकार्यसँग म सन्तुष्ट छु र आवश्यक मूल्याङ्कनको लागि पाटन संयुक्त क्याम्पस नेपाली विभाग समक्ष सिफारिस गर्दछु ।

मिति: २०६७/०७/३०

.....
(प्रा.डा.जगदीशचन्द्र भण्डारी)

शोध निर्देशक

नेपाली विभाग

पाटन संयुक्त क्याम्पस

पाटनढोका, ललितपुर

त्रिभुवन विश्वविद्यालय
मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र सङ्काय
नेपाली स्नातकोत्तर शिक्षण कार्यक्रम
पाटन संयुक्त क्याम्पस पाटनढोका, ललितपुर

स्वीकृतिपत्र

विनोदकुमार घिसिङद्वारा यस विभागमा प्रस्तुत हरिप्रसाद भण्डारीको जीवनी, व्यक्तित्व र कृतित्वको अध्ययन' नामक शोध पत्रलाई नेपाली विषयमा स्नातकोत्तर उपाधिको प्रयोजनका लागि स्वीकृत गरिएको छ ।

शोध समिति

.....
सह प्रा.डा.कृष्णप्रसाद दाहाल
कार्यक्रम संयोजक
नेपाली स्नातकोत्तर शिक्षण कार्यक्रम

.....
सह प्रा.सुरेन्द्रवर सिंह थापा
विभागीय प्रमुख
नेपाली शिक्षण समिति

.....
प्रा.डा.जगदीशचन्द्र भण्डारी
शोध निर्देशक
नेपाली शिक्षण समिति

.....
बाह्यपरीक्षक
सह प्रा.डा.गोपीन्द्र पौडेल
त्रिभुवन विश्व विद्यालय,
किर्तिपुर

कृतज्ञता ज्ञापन

साहित्यकार हरिप्रसाद भण्डारीको जीवनी, व्यक्तित्व र कृतित्वको अध्ययन नामक शीर्षकको शोधपत्र नेपाली विषयको स्नातकोत्तर तह द्वितीय वर्षको दसौं पत्रको प्रयोजनको लागि तयार पारिएको हो । यस शोधपत्रको शीर्षक छनोट, रुपरेखा तयार पार्ने र पूर्ण अवस्थासम्म ल्याइ पुऱ्याउनको लागि आफ्नो अति व्यस्त समयमा पनि फूसद निकालेर आवश्यक सल्लाह, सुझाव, निर्देशन दिनुका साथै तत्सम्बन्धी कार्यमा देखापरेका समस्या र अन्यौलको स्थितिमा पनि उत्साहपूर्ण हौसला र प्रेरणा दिई शोधपत्रको निरीक्षण र परिमार्जन गरिदिनु हुने मेरा शोध निर्देशक श्रद्धेय गुरु प्राध्यापक डा. जगदीशचन्द्र भण्डारीज्युप्रति कृतज्ञता ज्ञापन गर्दछु । कार्यलयको दैनिक व्यस्तताका बिच पनि यस शोधपत्र तयार गर्नेक्रममा मेरा लागि समय र आवश्यक सामग्रीका साथै उचित सल्लाह दिनु हुने शोध नायक हरिप्रसाद भण्डारी प्रति पनि म आभारी छु ।

शोध प्रस्तावलाई स्वीकृति प्रदान गर्ने नेपाली विभागका गुरुहरुलाई पनि हार्दिक आधार व्यक्त गर्न चाहन्छु । यसका लागि पुस्तक, पत्रपत्रिका सहज रुपमा उपलब्ध गराइ दिनु हुने शोध नायक हरिप्रसाद भण्डारलाई र शोध निर्देशक प्रा. डा. जगदीशचन्द्र भण्डारीलाई फेरी पनि हार्दिक आभार व्यक्त गर्दछु ।

आफ्नो कार्य व्यस्तताका कारण पनि सक्रियतापूर्वक टड्कण गरिदिने दास कम्प्युटर पुलचोक र साथी राजेशलाई धेरै धन्यवाद दिन चाहान्छु ।

त्यस्तै विभिन्न बाधा, व्यवधान एवं आर्थिक समस्याको सामना गर्दै स्नातकोत्तर तह सम्म अध्ययन गर्नका लागि श्रोत, साधन, एवं वातावरण जुटाई दिनु हुने मेरा पिता तेजवहादुर घिसिङ, माता पम्फा देवी घिसिङ, दाई शुरेस कुमार घिसिङ, भाउजु साञ्चिमाया घिसिङ प्रति म सधै ऋणी छु । त्यस्तै विभिन्न सहयोग र सल्लाह दिने साथी निमादोर्जे तामाङ्ग, मेरो विदेश बसाइमा पढाई प्रति हौसला दिनुहुने साथी खड्ग गुरुङ्ग, कृष्णदास, त्यस्तै अप्रत्यक्षरुपमा सहयोग गर्ने मेरा भतिज सुशान्त घिसिङ, हौसला दिनु हुने दिदी भिनाजुहरु प्रति हार्दिक आभार व्यक्त गर्दछु ।

यसैगरी प्रत्यक्ष एवं अप्रत्यक्षरुपमा सहयोग पुऱ्याउने विभिन्न पत्रपत्रिका तथा लेख, रचनाका प्रकाशक, सहयोगी सङ्घ संस्थाहरु, व्यक्तिहरुका साथै सम्पूर्ण आफन्तजन र साथीभाइहरुलाई पनि म विर्सन सकिदैन ।

अन्त्यमा यस शोधकार्यको समुचित मूल्याङ्कनको लागि पाटन सङ्घुक्त क्याम्पस नेपाली विभाग समक्ष प्रस्तुत गर्दछु ।

शैक्षिक सत्र: २०६२/०६४

मिति: २०६७/७/३०

विनोद कुमार घिसिङ

रोल नं. ०८

रजि. नं. ९-२-२९-९९४-२००२

स्नातकोत्तर दोस्रो वर्ष

नेपाली विभाग

पाटन संयुक्त क्याम्पस

ललितपुर, पाटनढोका

विषयसुची

मन्तव्य

कृतज्ञता ज्ञापन

स्वीकृति पत्र

विषयसुची

पृष्ठ.

पहिलो अध्याय

शोध परिचय

१.१ शोध शीर्षक

१.२ शोधको प्रयोजन

१.३ विषय परिचय

१.४ स्पष्टीकरण

१.५ समस्या कथन

१.६ शोधको उद्देश्य

१.७ पूर्वकार्यको समक्षा

१.८ शोधको औचित्य

१.९ शोध सीमाङ्कन

१.१० सामग्री सङ्कलन विधि

१.११ प्राक्कल्पना

१.१२ शोधपत्रको रूपरेखा

दोस्रो अध्याय

२. हरिप्रसाद भण्डारीको जीवनी र साहित्य यात्रा

२.१ हरिप्रसाद भण्डारीको जीवनी

२.१.१ हरिप्रसाद भण्डारीको जन्म

२.१.२ बाल्यकाल

२.१.३ शैक्षिक अवस्था

२.१.४ वैवाहिक जीवन

२.१.५ पारिवारिक जीवन

२.१.६ आर्थिक अवस्था

२.१.७ व्यक्तिगत रुचि तथा स्वभाव

२.१.८ भ्रमण, सम्मान र पुरस्कारहरु

२.१.९ सङ्घ- संस्थाहरुसँगको संलग्नता

१

१

१

१

२

२

२

३

६

६

७

७

७

८

८

८

८

९

९

९

१०

१०

१०

११

२.१.१० सरकारी सेवामा प्रवेश	११
२.१.११ साहित्यिक क्षेत्रमा प्रवेश, लेखन प्रेरणा र प्रकाशन	१२
२.२ हरिप्रसाद भण्डारीको व्यक्तित्व	१३
२.२.१ शरीरिक व्यक्तित्व	१३
२.२.२ साहित्यिक व्यक्तित्व	१३
२.२.३ साहित्येतर व्यक्तित्व	१३
२.२.३.१ सामाजिक व्यक्तित्व	१४
२.२.३.३ राजनीतिक व्यक्तित्व	१४
२.२.३.४ शिक्षाप्रेमी व्यक्तित्व	१५
२.२.३.५ भाषासेवी व्यक्तित्व	१६
२.२.३.६ कर्मचारी व्यक्तित्व	१६
२.३ साहित्य यात्रा	१६
२.३.१ हरिप्रसाद भण्डारीका लघुकथाहरुको चरण विभाजन र चरणगत प्रवृत्तिहरु	१७
२.३.१.१ पहिलो चरण आरम्भ देखि –२०५२ सम्म	१७
२.३.१.२ दोस्रोको चरण (२०५३ –हालसम्म)	१८
२.४. निष्कर्ष	१९
तेस्रो अध्याय	
लघुकथाको स्वरूप र विकास	२०
३.१ लघुकथाको स्वरूप	२०
३.१.१ लघुकथाको अर्थ	२०
३.१.२ लघुकथाको परिचय	२०
३.१.३ लघुकथाको आकृति(आयाम)	२२
३.१.४ लघुकथाको परिभाषा	२३
३.१.४.१ नेपाली साहित्यकारका विचारहरु	२३
३.१.४.२ हिन्दी साहित्यकारका विचारहरु	२५
३.१.४.३ पाश्चात्य विद्वानहरुका विचारहरु	२५
३.१.५ निष्कर्ष	२६
३.१.६ लघुकथाको विशेषता	२६
३.१.७ लघुकथाका तत्वहरु	२८
३.१.७.२ रचनाविधान अनुसार	३१
३.१.८ महत्व	३२
३.१.९ निष्कर्ष	३३
३.२ लघुकथाको विकास प्रक्रिया	३३
३.३ लघुकथाको विकासमा पत्रपत्रिकाको योगदान	३९
३.४ निष्कर्ष	४०

चौथो अध्याय

हरिप्रसाद भण्डारीका लघुकथाहरुको रचना विधानका
आधारमा विश्लेषण

४.१ चिराग कथासङ्ग्रह	४१
४.१.१ कुकुर तिहार कथाको विश्लेषण	४१
४.१.२ पागल लघुकथाको विश्लेषण	४२
४.१.३ घामपानी लघुकथाको विश्लेषण	४४
४.१.४ जागरण कथाको विश्लेषण	४५
४.१.५ खेल कथाको विश्लेषण	४६
४.१.६ उदाहरण कथाको विश्लेषण	४८
४.१.७ खेलौना कथाको विश्लेषण	४९
४.१.८ सपना-विपना कथाको विश्लेषण	५०
४.१.९ चुनाव कथा को विश्लेषण	५२
४.१.१० तरङ्ग कथाको विश्लेषण	५३
४.१.११ अन्तर कथाको विश्लेषण	५४
४.१.१२ विचित्र गुफा कथाको विश्लेषण	५५
४.१.१३ अठोट कथाको विश्लेषण	५७
४.१.१४ पक्का नेपाली कथाको विश्लेषण	५८
४.१.१५ फैसला कथाको विश्लेषण	५९
४.१.१६ पुरानो मन्दिर कथाको विश्लेषण	६०
४.१.१७ उनले बुनेको स्वीटर् कथाको विश्लेषण	६१
निष्कर्ष	६३
४.२ अस्वीकृत कथाहरु (२०५८)	६३
४.२.१ स्वदेशको माया कथाको विश्लेषण	६३
४.२.२ पराजुली माइला कथाको विश्लेषण	६५
४.२.३ बाबा त त्याहाँ थिएनन् कथाको विश्लेषण	६६
४.२.४ ममता कथाको विश्लेषण	६६
४.२.५ स्वर्ग जाने पुल कथाको विश्लेषण	६९
४.२.६ उत्तर दिन नसकिएको तर्क कथाको विश्लेषण	७०
४.२.७ रगतको नाता कथाको विश्लेषण	७२
४.२.८ यसरी फेर्छ रङ् छेपाराले कथाको विश्लेषण	७३
४.२.९ बाल - अधिकार ! कथाको विश्लेषण	७४
४.२.१० सिमलको भुवा कथाको विश्लेषण	७६
४.२.११ चिउरा र भेली कथाको विश्लेषण	७८
४.२.१२ मान्छेको मासु कथाको विश्लेषण	७९
४.२.१३ रवि होइन चन्द्र कथाको विश्लेषण	८१

४.२.१४ भाउजू कथाको विश्लेषण	८३
४.२.१५ गैह्र सरकारी शहीद ! कथाको विश्लेषण	८४
४.२.१६ ज्यूँदो बाघ बाँधने मान्छे कथाको विश्लेषण	८६
४.२.१७ नसोचेको कुरा कथाको विश्लेषण	८७
४.२.१८ एकादशी कथाको विश्लेषण	८९
४.२.१९ जन्मदाता कथाको विश्लेषण	९०
४.२.२० आफ्ना मान्छे कथाको विश्लेषण	९२
निष्कर्ष	९४
४.३ अविरल यात्रा लघुकथा सङ्ग्रह	९४
४.३.१ म मरिसकेँ कथाको विश्लेषण	९४
४.३.२ बेग्लाबेग्लै आँखा कथाको विश्लेषण	९५
४.३.३ रात्रिभोज कथाको विश्लेषण	९६
४.३.९ गाइड मास्टर कथाको विश्लेषण	९७
४.३.५ व्यथित कविता कथाको विश्लेषण	९८
४.३.६ माटोको सुवास कथाको विश्लेषण	१००
४.३.७ शुक्रवार कथाको विश्लेषण	१०१
४.३.८ श्राद्ध कथाको विश्लेषण	१०२
४.३.९ स्वतन्त्र निर्वाचन कथाको विश्लेषण	१०३
४.३.१० टी.भी.को करामत कथाको विश्लेषण	१०४
४.३.११ बाँच्नुको अर्थ कथाको विश्लेषण	१०५
४.३.१२ कुलतको जाल कथाको विश्लेषण	१०७
४.३.१३ रहस्य कथाको विश्लेषण	१०८
४.३.१४ व्यस्त कथाको विश्लेषण	१०९
४.३.१५ वीर गोर्खालीका नातिहरु ! कथाको विश्लेषण	११०
४.३.१६ हराएको साँढे कथाको विश्लेषण	११२
४.३.१७ चक्रवात कथाको विश्लेषण	११३
४.३.१८ खा देवे खा कथाको विश्लेषण	११४
४.३.१९. तटस्थ प्रशासन कथाको विश्लेषण	११५
४.३.२० कविता सङ्ग्रह कथाको विश्लेषण	११६
४.३.२१ चामलको मोल कथाको विश्लेषण	११७
४.३.२२ सिङ्गल-सिङ्गल कथाको विश्लेषण	११९
४.३.२३ प्रार्थना कथाको विश्लेषण	१२०
४.३.२४ बुद्धजयन्ती कथाको विश्लेषण	१२१
४.३.२५ कामरेड पञ्चराम कथाको विश्लेषण	१२२
४.३.२६ दाउराको मोल कथाको विश्लेषण	१२३
४.३.२७ “नयाँ जाकेट” कथाको विश्लेषण	१२४

४.३.२८	वार्ता कथाको विश्लेषण	१२५
४.३.२९	तिरिमिरी कथाको विश्लेषण	१२७
४.३.३०	दोधार कथाको विश्लेषण	१२८
४.३.३१	पाँचौ सम्भावित दृश्य कथाको विश्लेषण	१२९
४.३.३२	परत्रको चिन्ता कथाको विश्लेषण	१३०
४.३.३३	बोहनी कथाको विश्लेषण	१३१
४.३.३४	मनको वाघ कथाको विश्लेषण	१३२
४.३.३५	आफ्नै भाग्य कस्तो कस्तो कथाको विश्लेषण	१३३
४.३.३६	देवताको सेवक कथाको विश्लेषण	१३५
४.३.३७	को ठूलो ? कथाको विश्लेषण	१३६
४.३.३८	वहुमुखी प्रतिभा कथाको विश्लेषण	१३७
४.३.३९	चाकरीकला कथाको विश्लेषण	१३८
४.३.४०	प्रेरणाको स्रोत कथाको विश्लेषण	१३९
४.३.४१	खुमारी कथाको विश्लेषण	१४०
४.३.४२	“नाम कमाउने रहर” कथाको विश्लेषण	१४१
४.३.४३	नौलो अभियान कथाको विश्लेषण	१४३
४.३.४४	पाकेटमार कथाको विश्लेषण	१४४
४.३.४५	आफ्नो पीडा कथाको विश्लेषण	१४५
४.३.४६	दलित दिवस कथाको विश्लेषण	१४६
४.३.४७	पोलिदै गरेका आशाका त्यान्द्राहरु कथाको विश्लेषण	१४७
४.३.४८	समय चक्र कथाको विश्लेषण	१४८
४.३.४९	शिक्षक कथाको विश्लेषण	१४९
४.३.५०	नमीठो प्रेम कथाको विश्लेषण	१५०
४.३.५१	ओखती कथाको विश्लेषण	१५१
४.३.५२	निःशुल्क आँखा जाँच कथाको विश्लेषणक	१५२
४.३.५३	आदर्श पुरुष ! कथाको विश्लेषण	१५३
४.३.५४	परिचय पत्र कथाको विश्लेषण	१५४
४.३.५५	गाउँको खबर कथाको विश्लेषण	१५५
४.३.५६	लाइसनको खेती कथाको विश्लेषण	१५६
४.३.५७	समय कथाको विश्लेषण	१५७
४.३.५८	सहरको परिभाषा कथाको विश्लेषण	१५८
४.३.५९	हेल्लो.....! आवाजै आएन.....! कथाको विश्लेषण	१५९
४.३.६०	स्वामीभक्त मुसाहरु कथाको विश्लेषण	१६०
४.३.६१	गिद्ध सम्मेलन कथाको विश्लेषण	१६१
४.३.६२	अन्तिम प्रश्न कथाको विश्लेषण	१६२
४.३.६३	अनौठो जीवाणुको मृत्यु कथाको विश्लेषण	१६३

४.३.६४ एउटा कथा कथाको विश्लेषण	१६४
४.३.६५ तीतो सत्य कथाको विश्लेषण	१६५
४.३.६६ ठूलो ढुङ्गा कथाको विश्लेषण	१६६
४.३.६७ बाबु-छोरा कथाको विश्लेषण	१६७
४.३.६८ राम्री हुने रहर कथाको विश्लेषण	१६८
४.३.६९ सफलता कथाको विश्लेषण	१६९
४.३.७० सहयोग कथाको विश्लेषण	१७०
४.३.७१ हिजो र आज कथाको विश्लेषण	१७१
४.३.७२ पत्रकारको सम्मान ! कथाको विश्लेषण	१७२
४.३.७३ सत्ताको एजेण्ट कथाको विश्लेषण	१७३
४.३.७४ आदेशको पालना कथाको विश्लेषण	१७४
४.३.७५ चप्पलको खोजी कथाको विश्लेषण	१७५
४.३.७६ मानवता कथाको विश्लेषण	१७६
४.३.७७ छेपारो कथाको विश्लेषण कथाको विश्लेषण	१७७
४.३.७८ नयाँ रोग कथाको विश्लेषण	१७९
४.३.७९ दयालु मालिक कथाको विश्लेषण	१८०
४.३.८० गरिबको छनोट कथाको विश्लेषण	१८१
४.३.८१ घाइते सर्प कथाको विश्लेषण	१८२
४.३.८२ अविरल यात्रा कथाको विश्लेषण	१८३
निष्कर्ष	१८५
पाँचौं अध्याय	
उपसंहार	१८६
सम्भावित शोध शीर्षकहरु	१८८
सन्दर्भसूची	१८९
परिशिष्ट	१९२